

หัวข้อวิจัย	การวิวัฒน์ของรูปอักษรธรรมล้านนา
ผู้วิจัย	นางสาวก่องแก้ว วีระประจักษ์ นางสาวนิยะดา ทาสุนทร
ที่ปรึกษา	นางกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ นายชูศักดิ์ ทิพย์เกษร
ปี	2524

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่องการวิวัฒน์ของรูปอักษรธรรมล้านนา เป็นการเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับการวินิจฉัยหาจุดกำเนิด และวิวัฒนาการของรูปอักษรแบบหนึ่งซึ่งปรากฏขึ้นในดินแดนอันเป็นที่ตั้งแห่งอาณาจักรล้านนา รูปอักษรดังกล่าวเรียกกันเป็นสามัญในปัจจุบันนี้ว่า รูปอักษรธรรมล้านนา ทั้งนี้เป็นการปูพื้นฐานการศึกษาในด้านอักษรวิทยา อันครอบคลุมไปถึงโครงสร้างส่วนใหญ่ของรูปลักษณะแห่งลายเส้นอักษรโดยเฉพาะ

ในปัจจุบันนี้ รูปอักษรธรรมล้านนามีปรากฏอยู่ทั่วไปในอาณาเขตภาคเหนือของประเทศไทย แถบลุ่มแม่น้ำกก ลุ่มแม่น้ำปิง วัง และน่าน อันได้แก่ จังหวัดเชียงราย พะเยา ลำพูน ลำปาง เชียงใหม่ แพร่ และน่าน เป็นต้น อักษรธรรมแบบนี้ ใช้จดจารเรื่องอันเกี่ยวเนื่องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นส่วนใหญ่ และยอมรับรู้อยู่เสมอว่าเป็นอักษรของกลุ่มชนคนไทยโดยแท้จริง

การค้นคว้าเพื่อให้ทราบถึงจุดกำเนิดอันแน่ชัดของรูปอักษรธรรมล้านนานั้น มิอาจกระทำได้อย่างสมบูรณ์ เพราะบรรดาเอกสารต่าง ๆ อันได้แก่จารึกและคัมภีร์โบราณ เป็นต้นซึ่งนำมาใช้เป็นข้อมูลในการศึกษาวิจัยนั้น ไม่มีเอกสารฉบับใดที่บอกไว้อย่างชัดเจนว่า เป็นต้นกำเนิดของรูปอักษรธรรมล้านนา ในปัจจุบันนี้ ได้พบหลักฐานรูปแบบอักษรธรรมล้านนาเก่าที่สุดเพียงแก่ พ.ศ. 2008 ซึ่งจารึกอยู่ที่แท่นฐานพระพุทธรูปสัมฤทธิ์สมัยเชียงแสน ประดิษฐานอยู่ที่วัดเชียงมั่น อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ อันจารึกขึ้นก่อนปีที่พระเจ้าติโลกราชโปรดฯให้ทำสังคายนาพระไตรปิฎกขึ้นในปี พ.ศ. 2020 ถึง 12 ปี ด้วยเหตุนี้จึงอาจสันนิษฐานได้ว่ารูปอักษรธรรมล้านนาที่จารึกหรือจารขึ้นในระยะต้นพุทธศตวรรษที่ 21 นั้น เป็นกลุ่มรูปอักษรธรรมล้านนายุคแรกที่ก่อกำเนิดขึ้นในอาณาจักรล้านนา

ในระหว่างพุทธศตวรรษที่ 20 สืบต่อพุทธศตวรรษที่ 21 มีรูปอักษร 2 แบบปรากฏใช้อยู่แล้วในอาณาจักรล้านนา แบบหนึ่งคือรูปอักษรมอญ อันสืบเนื่องมาจากรูปอักษรมอญโบราณในสมัยทริภุชชัย อีกแบบหนึ่งคือรูปอักษรไทยที่ได้รับอิทธิพลจากรูปอักษรไทยในอาณาจักรสุโขทัย จากการ

ศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบอักษรมอญและไทยที่มีปรากฏใช้อยู่ในอาณาจักรล้านนา ทำให้ได้ข้อสังเกตเป็นแนวทางว่า รูปแบบอักษรธรรมล้านนานี้ น่าจะได้รับอิทธิพลต้นแบบมาจากรูปอักษรมอญและรูปอักษรไทย ดังกล่าวแล้วนั่นเอง

การวิจัยลักษณะรูปสัณฐานแห่งลายเส้นอักษรธรรมล้านนา ตามแนวทางแห่งอักษรวิทยานั้น จำเป็นต้องอาศัยกฎเกณฑ์การใช้รูปอักษรประกอบไวยากรณ์ของภาษานั้นๆ เป็นหลัก เพื่อใช้เป็นองค์ประกอบในการศึกษาวิธีการสัจโยค แต่ด้วยเหตุที่การเขียนภาษาไทยโบราณนิยมสะกดคำตามเสียงพูด กับทั้งยังไม่มีหลักเกณฑ์ในการใช้อักษรสะกดคำเพื่ออ่านออกเสียงให้ถูกต้องเป็นมาตรฐานตามระบบสากล ในทำนองเดียวกัน การผสมคำของรูปอักษรธรรมล้านนาก็มีแบบแผนการใช้ตัวซ้อนในรูปเชิงพยัญชนะ ซึ่งประสบอุปสรรค และปัญหาในเรื่องการใช้ตัวอักษรสะกดคำไม่ตรงกันอยู่ตลอดเวลา เช่นกัน ดังนั้นในการวิจัยเพื่อหาสายทางแห่งการวิวัฒน์ของรูปอักษรธรรมล้านนาจำเป็นต้องวิเคราะห์ให้ได้ข้อเท็จจริงอันถูกต้องอย่างถ่องแท้ โดยการอาศัยหลักฐานทางไวยากรณ์ของภาษาบาลีอันเป็นต้นตอภาษา เป็นแนวทางในการศึกษาวิเคราะห์หาสายทางแห่งการวิวัฒน์ของรูปแบบอักษรธรรมล้านนา ด้วยเหตุดังกล่าวมานี้ ส่วนใหญ่จึงเลือกคัมภีร์ไบลานฉบับที่จารเป็นภาษาบาลีใช้เป็นหลักในการศึกษาวิจัย และมีที่จารเป็นภาษาไทยประกอบบ้างเป็นส่วนน้อย

การวิวัฒน์ของรูปแบบอักษรมีข้อพึงสังเกตที่ใช้เป็นหลักการหาสายทางแห่ง การวิวัฒน์ของรูปแบบอักษรได้โดยอาศัยการพิจารณากลุ่มรูปแบบอักษรที่อยู่ร่วมสมัยเดียวกันทั้งหมด เปรียบเทียบกับกลุ่มรูปอักษรที่อยู่ในสมัยใกล้เคียงกัน ถ้ามีอักษรตัวใดตัวหนึ่งเพียงตัวเดียวหรือหลายตัวก็ตาม มีลักษณะเส้นสัณฐานแห่งรูปแบบอักษรผิดแปลกไปจากแบบที่เคยปรากฏมาแล้วในสมัยต้น เหมือนเป็นอักษรตัวอื่นที่ไม่เคยรู้จักมาก่อน นั่นคือจุดสำคัญที่แสดงถึงลักษณะพิเศษ ของรูปแบบอักษรที่เปลี่ยนแปลงไป และสามารถกำหนดให้รู้วิวัฒนาการของรูปแบบอักษรนั้นๆ ได้ อาศัยแนวทางการพิจารณาดังกล่าวข้างต้นมาประกอบการวิเคราะห์หาสายทางแห่งการวิวัฒน์ของรูปแบบอักษรธรรมล้านนา โดยเริ่มต้นบรรยายเปรียบเทียบรูปแบบอักษรตั้งแต่กาลกำเนิดแห่งรูปอักษรธรรมล้านนา การเปลี่ยนแปลงลักษณะเส้นสัณฐานของรูปอักษรธรรมล้านนา เอกลักษณะของรูปอักษรธรรมล้านนา และตัวเลขที่ใช้ในอักษรธรรมล้านนา

รูปอักษรธรรมล้านนามีแบบแผนเฉพาะตัว อันประกอบด้วย รูปสระลอย รูปสระจม รูปพยัญชนะ และพยัญชนะสัจโยค ในการเปรียบเทียบเพื่อศึกษาวิวัฒนาการของรูปอักษรธรรมล้านนา ได้พยายามชี้ให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงตามลำดับสมัยของรูปอักษรแต่ละตัวทุกตัวโดยละเอียด พร้อมทั้งยกตัวอย่างรูปลายเส้นอักษรประกอบอย่างชัดเจน

การวิจัยครั้งนี้มีส่วนเสียและส่วนดี ที่ว่าเสียนั้นมีใจว่าจะเป็น การทำให้เสียประโยชน์ ถ้าจะกล่าวให้ตรงกับความเป็นจริงแล้ว หมายถึง ความไม่สมบูรณ์พร้อมในสิ่งอันพึงมีพึงได้บางประการนั่นเอง ทั้งนี้เพราะการศึกษารูปอักษรธรรมล้านนาต้องอาศัยการอ่านจากจารึกและคัมภีร์ไบลานเป็น

หลัก การอ่านเอกสารโบราณจำเป็นต้องใช้เวลาในการอ่านให้มากพอ เพราะนอกจากจะให้ทราบถึงอายุสมัยของรูปอักษรแล้ว ยังต้องศึกษาลักษณะของเส้นอักษร ประกอบกับการใช้อักษรสะกดคำ และการผสมอักษรที่เป็นตัวสะกดมากกว่า 2 ตัวขึ้นไป เพื่อให้ทราบความแตกต่างของรูปแบบอักษร และวิธีการใช้อักษรในแต่ละยุคสมัยที่ผ่านมานั้นด้วย สิ่งต่างๆ เหล่านี้ควรจะเป็นผลประโยชน์อันพึงได้จากการศึกษาเรื่องของรูปอักษรธรรมล้านนา ซึ่งอาจจะต้องใช้เวลาศึกษาค้นคว้าในโอกาสต่อไป

อนึ่ง ผลการวิจัยเรื่องการวิวัฒน์ของรูปอักษรธรรมล้านนา มิใช่ว่าจะยุติอยู่เพียงเท่านั้น ต่อไปในอนาคตอาจจะได้มีการค้นพบเอกสารอันเป็นหลักฐานเพิ่มเติม หรือแตกต่างไปจากที่ได้วิเคราะห์วิจัยไว้แล้วนี้อีก อันอาจจะยังประโยชน์ให้เกิดแนวความคิดที่ถูกต้องสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ซึ่งจักได้เป็นส่วนช่วยส่งเสริมให้การศึกษาของชาติเจริญก้าวหน้าในระดับที่สูงขึ้นอีกขั้นหนึ่ง

ในด้านที่เป็นส่วนดินนั้น ประการแรก ได้ค้นพบหลักฐานที่บอถึงความสัมพันธ์ของกลุ่มชนที่อาศัยอยู่ในภาคเหนือ และภาคอีสานของประเทศไทยปัจจุบันว่า น่าจะเป็นกลุ่มชนเดียวกัน ทั้งนี้โดยอาศัยพิจารณาจากองค์ประกอบของลายเส้นอักษรธรรมล้านนาและธรรมอีสานที่มีอายุร่วมสมัยกัน ประการที่สอง เอกสารการวิจัยครั้งนี้ควรนับเป็นมูลฐานครั้งแรกในทางวิชาการที่เรียกว่าอักษรวิทยา (Palaeography) ของไทย ซึ่งยังไม่มีหลักฐานทางวิชาการในสถาบันใดจัดทำขึ้น ดังนั้น ผลแห่งการวิจัยครั้งนี้ควรนับเป็นเอกสารทางวิชาการครั้งแรกของประเทศไทยอีกสถานหนึ่งด้วย